

1. Хахановський В. Г. Криміналістична інформатика : [курс лекцій] / В. Г. Хахановський, О. М. Тебятін, Ю. В. Поліщук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.naiau.kiev.ua/biblio/books/Kriminal_inform/zmist.htm.
2. Шепітько В. Ю. Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності / В. Ю. Шепітько, Г. К. Авдєєва // Питання боротьби зі злочинністю. – 2010. – № 19. – С. 194–202.
3. Кримінальний процесуальний кодекс: від 13.04.2012 № 4651-VI, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генерального прокурора України № 69 від 17 серп. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gp.gov.ua/ua/erdr.html>.

Мельничук Тетяна Володимирівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», запрошений вчений Центру досліджень європейського та міжнародного права факультету права Університету м. Оснабрюк (Федеративна Республіка Німеччина)

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ (ПРОБЛЕМА Є, АЛЕ ЇЇ НЕМАЄ)

Панорами минулого організованої злочинності в Україні відображають мутації, які пережила організована злочинна діяльність на фоні транзиції. Парадоксальність цих змін полягає у тому, що попри запеклу боротьбу за встановлення кримінальної монополії над окремим сегментом кримінального ринку або певною територією, що подекуди призводить до міжусобних кримінальних війн, організована злочинність таким чином відбраковує неефективні моделі функціонування, забезпечуючи стабільний життєвий цикл та

робить вибір на користь пошуку та становлення релевантних кримінальних зв'язків, що дозволяють максимізувати вигоду. Зміцнення кримінальних зв'язків між угрупованнями забезпечує формування соціального капіталу організованої злочинності, нівелюючи більшість статусних мотивів злочинної діяльності на користь фінансово-матеріальної мотивації та кримінальної конкурентоздатності.

Організована злочинність в Україні пройшла транзицію від традиційних організованих злочинних груп (ворів в законі), функціональних угруповань рекету та сучасних бізнесменів, що накопили свій первісний капітал засобами тіньової економіки, бюрократично побудованих угруповань із колишніх вертикально-владних чиновницьких кіл та мереж особистих чи професійних зв'язків радянських спецслужб, олігархічно-кланових пірамідальних структур до аморфних делокалізованих кіберутворень.

Після розквіту другої половини 90-х в Україні спостерігається згасання традиційних угруповань та перехід організованої злочинності у гібридний стан, що поєднує у собі елементи еволюційно відбракованих моделей.

Виникає питання, наскільки властивою є організована злочинність для сучасної України?.. Чи дійсно вона організована і наскільки організована?.. Чи становить вона проблему?...

Згідно з офіційними даними Генеральної прокуратури України [1], яка нині відповідальна за акумуляцію статистичних спостережень щодо стану злочинності, порівняно із піковим 1999 роком, коли було виявлено 1166 організованих угруповань, у подальшому спостерігалася стійка тенденція до їх зменшення. У 2015 році було зареєстровано найсуттєвіший спад їх кількості до 135 організованих угруповань (або – 88% до 1999го). Суттєва та стабільна від'ємна динаміка протягом півтора десятка років дійсно може свідчити про успіхи системи протидії організованим злочинності, навіть за умов окремих похибок статистичних спостережень та кризових періодів в українському суспільстві.

Стабілізація стану організованої злочинності в Україні дала підстави для ліквідації у 2015 році спеціалізованого підрозділу, Управління по боротьбі з

організованою злочинністю в структурі МВС України. Ініціатори ліквідації вказували на докорінні зміни організованої злочинності, яка в тому вигляді, в якому була наприкінці ХХ століття, «...практично перестала існувати, трансформувавшись у нові форми кримінальної активності, які охоплюють усі суспільно важливі сфери, а ознаки організованості в діяльності злочинних груп на сьогодні виявляються при розкритті багатьох кримінальних правопорушень» [2].

Функції щодо боротьби з організованою злочинністю було делеговано підрозділам загального профілю. Попри дійсно нагальну потребу в реформуванні інституцій з боротьби з організованою злочинністю, експерти констатують, що співробітники загальнопрофільних підрозділів на чолі з керівництвом МВС із цим завданням не справляються [3]. Негативним наслідком є також втрата досвіду, напрацьованого десятиріччями в напрямі оперативної роботи, негласних джерел та іншої важливої інформації, що сприяла роботі багатьох професійних оперативних працівників [4, с. 77]. Очевидно, події, викликані сепаратистським рухом в Донецькій і Луганській областях, підтриманим Російською Федерацією, анексія Автономної Республіки Крим, внутрішня політична боротьба відволікли значні сили правоохоронних органів на протидію тероризму, сепаратизму, обігу зброї тощо.

Період 2016 року по 2021 рік тенденційно позначився поступовим збільшенням рівня організованої злочинності. Кількість виявлених організованих злочинних угруповань зросла з 136 угруповань, які вчинили 1043 злочинів у 2016 році, до 499 угруповань, які вчинили 4318 злочинів у 2021 році. Щорічний приріст в середньому становив 5,5 %. При цьому нагадаємо, що загальний рівень злочинності в Україні у цей же період мав від'ємну динаміку, спостерігався щорічний спад кількості вчинених злочинів в середньому на 9%.

Структурні характеристики угруповань, аналізовані за період 2013-2021 років, інформативно наповнюють уявлення про сутність організованої злочинності. Так, у 2021 році 14 % виявлених організованих злочинних угруповань мали міжрегіональні зв'язки, 11,4 % використовували корумповані зв'язки, 7,6

% були сформовані на етнічній основі, 2,2 % встановили транснаціональні зв'язки. Полікримінальною діяльністю займалися 45% виявлених угруповань, що підтверджує тяжіння організованої злочинності до диверсифікації.

Ранжування тривалості існування демонструє, що найбільшу питому вагу становлять виявлені угруповання, які функціонували до 1 року, тобто відносно невеликий період часу - 73,7% у 2021 році. Ще 18% припадає на угруповання, які існували до 2х років. Тенденція, коли близько 90% реєстрованих угруповань функціонують нетривалі періоди часу, є характерною й для статистичних спостережень останнього десятиліття.

За кількістю учасників більшість угруповань є зазвичай небагаточисленними, більшість налічує 3 особи у своєму складі. Так, у 2021 році, а саме, 49,5% налічували 3 особи у своєму складі, 48,5% від 4 до 10 осіб, 1,8% від 11 до 20 осіб, і лише 1 виявлене угруповання об'єднувало більше 20 осіб.

Серед видів організованої злочинної діяльності у період 2016-2021 років класично найбільшу питому вагу займають злочини у сфері обігу наркотичних речовин (29,5% у 2021 році), на другому місці загальнокримінальні злочини корисливого та корисливо-насильницького спрямування (грабежі, розбої, вимагання – разом 8 % у 2021 році). Останніми роками більшої інтенсивності набрали корисливі злочини, які відносяться до категорії білокомірцевої злочинності, зокрема привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (4%), а також види злочинної діяльності, пов'язані із незаконними обігом зброї (1,3%). Тим не менш, їх частка все ще доволі незначна. Помітно більше реєструється й сутнісних злочинів, зокрема створення злочинної організації. Відносну тенденцію до зниження мають бандитизм та умисні вбивства.

Узагальнення наведених кримінологічних показників свідчить про відносно незначну долю організованої злочинності серед усіх вчинених злочинів. Так, у 2021 році злочини, пов'язані з організованою злочинністю, складали лише 1,3 %. Поріг, який не перевершує 2%, в цілому є тенденцію останніх п'яти років. Виявлені угруповання переважно є небагаточисленними та

функціонують нетривалий період часу. Показово, що лише третина учасників організованих злочинних угруповань, справи щодо яких розглядалися судами у 2021 році, були засуджені до реального відбування покарання.

Отримані дані дають підстави для сумнівів у тому, що такі угруповання є дійсно стійкими, а організована злочинність може глобально впливати на криміногенну ситуацію в Україні.

Проте такі висновки базується виключно на офіційних статистичних спостереженнях, що відображають результати досудового розслідування та не здатні в повній мірі пролити світло на реальну картину організованої злочинності.

Прибічники статистичного підходу ігнорують факт розростання цілої низки кримінальних спільнот до масштабів фінансово-промислових груп із фактичною державно-політичною підтримкою через розгалужену систему корупційних зв'язків. Не дивлячись на певну стабілізацію ситуації з організованою злочинністю в Україні в післяреволюційних період, її вплив все ще досить суттєвий, в тому числі поза кримінальною сферою.

Важливе теоретико-методологічне значення для виокремлення сучасних паттернів та моделей організованої злочинності в Україні має вивчення не тільки статичної сукупності злочинних угруповань в межах системи організованої злочинності, але й динамічних зовнішніх та внутрішніх взаємозв'язків між ними та між позазлочинним середовищем на основі методології якісних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями. *Офіс Генерального прокурора України (2016-2022)*. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizaciyami-2> (дата звернення: 30.11.2022).
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 11.11.2014 № 5196 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування органів внутрішніх справ».

3. Шостко О. Ю. Сучасний стан організованої злочинності в Україні. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 136–146.
4. Павленко С. О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії «злочинців у законі» в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 6. С. 73–79.

Федчун Наталія Олександрівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІСТ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОФАЙЛІНГУ

Головне завдання будь-якої науки, що вивчає дійсність, полягає у передбаченні розвитку тих чи інших подій.

Останнім часом розширене трактування поняття «профайлінгу» включає низку прикладних соціально-психологічних методик, метою яких є оцінка достовірності інформації, що повідомляється, з невербальної поведінки людини, т.з. неінструментальна детекція брехні. Методологічними основами профайлінгу є дослідження П. Екмана, В. Фрізена, К. Шерера, М. Цукермана, Б. ДеПауло, В. А. Лабунської, О. Фрайя та ін.

Профайлінг – це термін, що має на увазі комплекс психологічних методик оцінювання та прогнозування поведінкової моделі людини на основі аналізу особливо змістовних особистісних характеристик, ознак невербальної та словесної манери поведінки.

Фактично це вміння визначати тип особистості іншого суб'єкта за конкретними ознаками поведінкової моделі: емоційне реагування, манеру мови, стиль мислення, зовнішній вигляд, міміку.